

Digitális transzformáció közgyűjteményekben konferencia a Széchenyi István Egyetemen

Digital transformation in public collections conference at Széchenyi István University

Tóthné Marek Eszter
mareke@sze.hu
Széchenyi István Egyetem Egyetemi
Könyvtár és Levéltár
osztályvezető

Homor Péter
homor.peter@sze.hu
Széchenyi István Egyetem Egyetemi
Könyvtár és Levéltár
levéltárvezető

Beérkezett: 2025.01.20.

Elfogadva: 2025.01.27.

Publikálva: 2025.04.01.

Cite as / Így hivatkozd: Tóthné Marek, E., Homor, P. (2025) Digitális transzformáció közgyűjteményekben konferencia a Széchenyi István Egyetemen / Digital transformation in public collections conference at Széchenyi István University, Central European Library and Information Science Review (CELISR)

A győri Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltára 2024. október 10-én rendezett 50 éves jubileumi konferenciája alkalmából továbbképzést szerveztünk könyvtári és levéltári szakemberek számára, bemutatva a digitális technológia közgyűjteményeknek nyújtotta lehetőségeit. A digitális transzformáció szükséges az intézmények működésének megújításához. A szekcióülések fókuszába a közgyűjteményi digitalizálás, valamint a könyvtárak számítógépesítése, az integrált rendszerek fejlődése és a tudományos közlemények gépi lektorálása került.

felsőoktatási könyvtár, felsőoktatási levéltár, digitális transzformáció, folyamatautomatizálás, mesterséges intelligencia

On the occasion of the 50th anniversary conference of the University Library and Archives of Széchenyi István University, Győr, held on 10 October 2024, we offered a training course for library and archives professionals. The training focused on the benefits of digital technology for public collections. Digital transformation is essential for the modernisation of institutions. The panel sessions covered topics including digitization in collections, library automation, development of integrated library systems and the AI-assisted proofreading of scientific publications.

Library of Higher Education, Higher Education Archives, Digital transformation, Process automation, artificial intelligence

1. Bevezetés

A győri Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár konferenciával egybekötött ünnepséget rendezett az intézmény fennállásának 50. évfordulója alkalmából 2024. október 10-én.¹ A szakmai program a digitális technológiák által kínált lehetőségeket helyezte a középpontba, különös tekintettel vizsgálva a könyvtáros és levéltáros szakemberek munkáját érintő kérdéseket. Az információ-technológia fejlődése napjainkban számos területen hoz innovatív megoldásokat, és a digitális transzformáció gyakran válik a szervezeti megújulás központi elemévé, átszövi a tevékenységek teljes spektrumát. A rendezvényen részt vevők nemcsak szakmai ismereteiket bővíthették, hanem a nap során lehetőségük nyílt a személyes tapasztalatcserére és közös gondolkodásra is.

2. Köszöntők

A megjelenteket² **dr. Lukács Eszter**, a Széchenyi István Egyetem³ (SZE) nemzeti és stratégiai kapcsolatokért felelős elnökhelyettese köszöntötte, aki kiemelte, hogy az intézmény nemcsak az egyetemi közösségnek, hanem a helyi és regionális lakosság életének is szerves része.

1. ábra: Fotó: Adorján András

Beszédében hangsúlyozta, hogy a könyvtár az értékközvetítés fontos szereplője, hiszen a felsőoktatás múltjának megőrzése mellett olyan értékekre is felhívja a figyelmet, mint a környezettudatosság, a fenntarthatóság és az esélyegyenlőség. Az elnökhelyettes asszony az intézmény történetére visszatekintve elmondta, hogy 1974-es alapítása óta jelentős fejlődésen ment keresztül: infrastruktúrája bővült, állománya gazdagodott. Az egyetemi könyvtári státuszt 2002-ben érte el, majd 2020-ban levéltárral is bővült. A könyvtár napjainkban modern tanulási, kutatási és közösségi terekkel szolgálja látogatóit, központi szerepet játszva az egyetem és város életében.

Marton József, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (BME OMIKK)⁴ főigazgatója, az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának (EKK) elnöke beszédében kiemelte az intézmény szakmai és minőségirányítási munkáját, amelynek eredményeként már kétszer elnyerte a Minősített Könyvtár címet. Méltatásában megemlíttette többek között a repozitórium megújítását, ami a minőségre törekvő közgyűjtemények számára elengedhetetlen, valamint kiemelte, hogy a könyvtár a mesterségesintelligencia-eszközök alkalmazásában is élen jár.

2. ábra: Fotó: Adorján András

¹ Digitális transzformáció közgyűjteményekben (2024) Elérhető: <https://lib.sze.hu/digitalis-transzformacio-kozgyujtemenyekben> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

² YouTube (2024) *50 éves az Egyetemi Könyvtár*. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=XJEqAWBF3I8> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

³ Széchenyi István Egyetem³ (SZE) Elérhető: <https://uni.sze.hu/> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

⁴ Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (BME OMIKK) Elérhető: <https://www.omikk.bme.hu/> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

Elismerően szólt arról, hogy az Egyetemi Könyvtár és Levéltár munkatársai számos regionális és országos szakmai szervezetben vállalnak meghatározó szerepet tisztségviselőként és munkatársként, ezzel aktívan bekapcsolódnak a szakmai vérkeringésbe, részt vesznek a helyi és nemzeti stratégiák és munkafolyamatok kidolgozásában, figyelemmel kísérik a hazai szakpolitikák alakulását, és törekednek a jó gyakorlatok feltérképezésére és követésére.

Vajda Tamás, a Szegedi Tudományegyetem (SZTE)⁵ Levéltárának igazgatója, a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség (MFLSZ) elnöke az egyetemi levéltár alapításának körülményeit idézte fel. Elmondta, hogy 2019-ben kezdődtek az egyeztetések a levéltár létrehozásáról, amelyet azóta eredményesen és a „legjobb gazda” gondosságával működtet az egyetem.

3. ábra: Fotó: Dudás Máté

Tóth Csilla, a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL)⁶ igazgatója háláját fejezte ki az egyetem vezetése, valamint az intézmény korábbi vezetői és munkatársai felé, amiért olyan szilárd alapokat teremtettek az elmúlt évtizedekben, amelyre lehetett építkezni. Hangsúlyozta, hogy a könyvtár az új kihívásokat nem elkerülve, hanem kiaknázva a bennük rejlő lehetőségeket a folyamatos fejlődést tűzte ki célul.

4. ábra: Fotó: Dudás Máté

⁵ Szegedi Tudományegyetem (SZTE)
Elérhető: <https://u-szeged.hu/> (Utolsó
elérés: 2025. 01. 13.)

⁶ Széchenyi István Egyetem Egyetemi
Könyvtár és Levéltár (SZE EKL) Elérhető:
<https://lib.szehu/> (Utolsó elérés:
2025. 01. 13.)

A régi kapcsolatok ápolásával, újak építésével, a jelenkor igényeire reagálva igyekszik a minőségi, értékteremtő szolgáltatások biztosítására. Az igazgatónő kiemelte, hogy az elért sikerek a hatékony csapatmunka eredményeként valósultak meg, amelyekből erőt merítve tudják hatékonyan folytatni a munkát, miközben előre tekintenek a jövő felé.

3. Előadások I.

Szüts Etele, a Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ Országos Széchényi Könyvtár (MNMKK OSZK) Könyvtári Intézet⁷ igazgatója *Kulturális örökségünk megőrzésének stratégiai tervezése és programjai az elmúlt 30 évben* című prezentációja középpontjába a közgyűjteményi digitalizálási programok kerültek. A közgyűjteményekben őrzött dokumentumok digitalizálása jelenti az alapját a szolgáltatási folyamatok digitalizálásának, így a digitális transzformációnak is.

5. ábra: Fotó: Dudás Máté

Az előadó tizenegy programot – többek között a Magyar Információs Társadalom Stratégia (2003), a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (2017), a Nemzeti Digitalizációs Stratégia (2022) – elemzett. Az eredmények és tanulságok bemutatása során kiemelte, hogy a kormányzati stratégiák a digitális megőrzési feladatok mellett az azokhoz szükséges intézményrendszert is meghatározzák. Szüts Etele előadásában hangsúlyozta, a közgyűjtemények fontos szerepet töltenek be a kulturális értékek digitális formában történő megőrzésében és online hozzáférhetővé tételében, valamint felhívta a figyelmet arra, hogy a digitalizálás milyen új kihívások elé állítja a közgyűjteményeket és a kormányzatot.

Homor Péter, SZE EKL levéltárvezető *Mesterséges intelligencia (MI) használata a közgyűjteményi munkában* című előadásában örömet fejezte ki, hogy a rendezvényen könyvtári és levéltári szakemberek is rész vesznek. A szakterületek közötti jó együttműködés példája, hogy 2024 nyarán részt vehetett a Könyvtár-igazgatók Kollégiuma (EKK)⁸ által szervezett MI workshopon, így az ott szerzett tapasztalatokat is beépíthette előadásába. Az előadó ugyanis a MI közgyűjteményi alkalmazásának hazai, működő vagy legalább demó fázisban létező példáit gyűjtötte össze. Az MTVA Fotóarchívuma belső használatra kifejlesztett arcfelismerő rendszere lehetővé teszi, hogy a fényképeken található arcokat azonosítsák és a személyeket automatikusan összekapcsolják. A technológia segítségével már elvégezték harmincezer kép feldolgozását. Az Arcanum Adatbázis Kft. hasonló arcfelismerés-szolgáltatása az előfizetők számára is elérhető. Az előadó

⁷ Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ Országos Széchényi Könyvtár (MNMKK OSZK) Könyvtári Intézet. Elérhető: <https://ki.oszk.hu/> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

⁸ Egyetemi Könyvtár-igazgatók Kollégiuma (EKK) Elérhető: <https://ekk.org.hu/> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

hangsúlyozta, hogy a mesterséges intelligencia segítségével tovább javíthatjuk a szövegek minőségét, különösen a régi vagy nehezen olvasható dokumentumok esetében. A Magyar Nemzeti Levéltár a minisztertanácsi jegyzőkönyvek esetében alkalmazta ezt a lehetőséget, valamint az Arcanum kereséshez épített indexe is az ilyen módon javított szövegből indul ki. Megtudtuk, hogy az MI-alkalmazások egyik izgalmas területe a földrajzinév- és tulajdonnév-felismerés, amely lehetővé teszi a szövegek osztályozását, kereshetőségét és összekapcsolhatóságát. Erre példa a Hun-Ren Társadalomtudományi Kutatóközpont POLTEXTLAB (Centre for Political and Legal Text Mining and Artificial Intelligence Laboratory)⁹ egysége, ahol demók készültek a szövegekben előforduló földrajzi és tulajdonnevek, valamint intézménynevek címkézésére. Az Arcanum hasonlóan automatikusan tárgyszavazta a digitalizált tartalmait. Mesterséges intelligencia használatával fényképeket címkéznek az MTVA Fotóarchívumban. Kézírásfelismerés (HTR) terén a legígéretesebb egy európai uniós konzorcium által fejlesztett szoftveres megoldás, a Transkribus¹⁰, amelynek ingyenes a próbaverziója, azonban a tömeges feldolgozás és a fejlett nyelvi modell már fizetős szolgáltatás. Az előadó rávilágított, hogy kézírás-felismeréssel működő workflow-t alakítottak ki a Magyar Nemzeti Levéltárban is, valamint az ELTE Digitális Bölcsészeti Laboratórium is foglalkozik magyar nyelvű HTR-fejlesztéssel. A SZTE Klebelsberg Könyvtár az irodalmi estek hanganyagait alakította teljes szövegű adatbázissá a hangfelvételek automatikus átírásával.

Homor Péter három MI-vel kapcsolatos tényezőre hívta fel a közönség figyelmét:

1. Míg a nagy közgyűjteményekben adott a lehetőség az erőforrás-igényes technológiák házon belüli alkalmazására, a kisebb intézmények számára a nagy technológiai óriások által nyújtott MI-szolgáltatások használata lehetséges, amely elvi-etikai kérdéseket vet fel. A közgyűjteményeknek mérlegelniük kell, hogy kockáztatják-e a nemzeti vagyon megőrzésének biztonságát a nagy nemzetközi cégek módszereinek használatával, vagy ragaszkodnak a hazai, esetleg kevésbé fejlett vagy nem hozzáférhető megoldásokhoz.

6. ábra: Fotó: Dudás Máté

2. A RAG (Retrieval-Augmented Generation) módszerrel, a generatív mesterséges intelligencia segítségével specializált, helyi dokumentumokon tanított alkalmazást teremthetünk. Olyan intézményi rendszereket hozhatunk létre, amelyek a szervezeti tudást rendszerezésével, azt felhasználva válaszolnak a gyakran feltett kérdésekre.

⁹ POLTEXTLAB (Centre for Political and Legal Text Mining and Artificial Intelligence Laboratory. Elérhető: <https://poltextlab.tk.hu/en> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

¹⁰ Transkribus. Elérhető: <https://www.transkribus.org/> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

3. A szoftverfejlesztés ma már egy folyamatos párbeszéd a fejlesztők és a szakemberek között. Ahhoz, hogy a közgyűjtemények munkatársai képesek legyenek az informatikai szakemberekkel együttműködni, szükséges az új technológiák iránti nyitottság, valamint az alapvető ismeretek a szoftverfejlesztés, informatikai projektmenedzsment terén.

A következő előadásban a levéltárosszakma aktuális kihívásai és az azokhoz kapcsolódó joggyakorlatok bemutatása került előtérbe. *A Magyar Nemzeti Levéltár elektronikus iratkezelése* címmel **Szakács Gergely** és **Poros Lilla**, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának (MNL OL)¹¹ Ügyfélszolgálati Osztály munkatársai intézményük ügyfélszolgálati rendszerének működését ismertették, amely az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően teljes mértékben digitálisan történik. A kérések az Ügyfélkapun érkeznek, az ügyintézés a Poszeidon EKEIDR-ben megvalósított workflow-n áthaladva zajlik. Az előkeresett levéltári dokumentumokat optimális esetben szintén Ügyfélkapun keresztül, digitális formában küldik az igénylőknek.

Greff András, a Semmelweis Egyetem (SE)¹² Jogi és Igazgatási Főigazgatóságának kiemelt projektmenedzsere a *Folyamatmenedzsment rendszerek az egyetemi iratkezelésben* című előadásában bemutatta az egyetemükön 2015-től zajló ügyvitelifolyamat-digitalizálást. A projekttel a dokumentumalapú gondolkodásról a folyamat alapú gondolkodásra álltak át, amely az egyetemi ügyintézők és a döntéseket jóváhagyó vezetők fokozottabb bevonását igényelte. A program eredményeként az SE-n használt iratkezelő rendszer (Poszeidon EKEIDR) szerepe felértékelődött, olyan szervezeti egységeknél is bevezették a digitális dokumentumokon alapuló ügyintézés, ahol erre korábban nem volt kialakult gyakorlat. Megtudtuk, hogy a digitális ügyintézés kiegészíti a vezetői jóváhagyási folyamatok megjelenése. Ebben a tekintetben az elektronikus aláírás bevezetése is jelentős lépés volt. A cél a papíralapú ügyintézés felszámolása, az ügyviteli dokumentumok közvetlenül az iratkezelő rendszerben keletkezzenek. Az előadó rávilágított, hogy kihívást jelent a különböző egyetemi ügyviteli rendszerek (Neptun, Poszeidon, SAP és más szakrendszerek) összehangolása, miközben jövőbe mutató lehetőségként felvillantotta a robotizált folyamatautomatizálás (robotic process automation, RPA) és a természetes nyelvi feldolgozás (NLP) iratkezelésben történő alkalmazásának lehetőségét. Az RPA-technológia virtuális szoftverrobotokat, más néven digitális robotokat vagy botokat használ a manuális, időigényes munka vagy feladatok elvégzéséhez. Az NLP képes arra, hogy nagy mennyiségű dokumentumot automatikusan elemezzen és rendszerezzen anélkül, hogy azokat manuálisan kellene feldolgozni.

4. Előadások II.

A konferencia második felében az internet és a mesterséges intelligencia könyvtári területen felmerülő kihívásai és lehetőségei álltak a fókuszban. **Hegedüs Péter**, a SZE EKL osztályvezetője *Mesterségem: intelligencia* címmel a könyvtárak számítógépesítését, az integrált könyvtári rendszerek fejlődését és a könyvtár online felületeinek evolúcióját mutatta be a házigazda intézmény példáján keresztül. A technológia fejlődése az elmúlt évtizedekben látványos volt. A könyvtári munkafolyamatok automatizálása az 1990-es években vált lehetővé, jelentős részben pályázati támogatásoknak köszönhetően. Ezzel párhuzamosan az országos és nemzetközi adat- és információcsera is megkezdődött. A könyvtári honlapok evolúciója szintén figyelemre méltó: a kezdetleges online katalógusoktól – amelyek

¹¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának (MNL OL) Elérhető: <https://mnl.gov.hu/ol> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

¹² Semmelweis Egyetem (SE) Elérhető: <https://semmelweis.hu/> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

még nem is a könyvtárak, hanem a felsőoktatási intézmények honlapjáról voltak elérhetőek – hosszú út vezetett a mai modern weboldalak és fejlett discovery keresőfelületek kialakulásáig. Az előadás rávilágított arra, hogy a digitális megoldások és online rendszerek új lehetőségeket nyitottak a könyvtárak számára, megteremtve a tudás megosztásának és elérhetőségének egyre szélesebb tárházát. Az információs társadalomban a könyvtárosok szakértői szerepe különösen hangsúlyossá vált: ők biztosítanak hidat a hétköznapi felhasználók és a tudományos információk világa között.

7. ábra: Fotó: Adorján András

Az online adatbázisok kínálatának és szolgáltatásainak folyamatos bővülése is jól példázza a digitális átalakulást, miközben a felhasználói igények is ennek megfelelően változtak. Ma már sokan az online forrásokat részesítik előnyben a tudományos információk keresésekor, amihez a könyvtári szolgáltatások is igyekeznek igazodni. A SZE EKL-ben is számos innovatív megoldás segíti a szolgáltatások igénybevételét, például online űrlapokat használnak a könyvtárközi kölcsönzés kéréseihez, beszerzési javaslatok tételéhez és az IShare online tájékoztatási szolgáltatás használatához. A könyvtárban több online időpontfoglalási rendszer is működik, többek között a szabadulósobás programokhoz vagy a SzakdogaPara tanácsadáshoz kapcsolódóan. Ezek az innovációk hatékonyabbá teszik a könyvtár működését, és a felhasználók számára is kényelmesebb, könnyebben elérhető szolgáltatásokat biztosítanak.

8. ábra: Fotó: Adorján András

Keséné Bohácsi Beáta (SZE EKL) a *Mesterséges intelligencia használata a tudományos publikálás folyamán* című előadásában bemutatta, hogyan befolyásolja az MI a tudományos publikálás és a lektorálás világát. A technológiai fejlődés felgyorsulása és az internet elterjedése által előtérbe kerülő lehetőségek gyors áttekintése után az előadó a tudományos közlemények gépi angol lektorálását megkönnyítő Writefull¹³ szoftver használatát ismertette részletekbe menően. A szoftver 2024 szeptemberétől a SZE oktatói és kutatói számára is hozzáférhető az intézményi előfizetésnek köszönhetően. A magyar tudomány nemzetközi megjelenésében fontos az angol nyelvű publikációk számának növelése. A mesterséges intelligenciát használó nyelvi ellenőrző eszközök egyik nagy előnye, hogy használatukkal a szerzők időt takarítanak meg, gyorsabban és hatékonyabban lektorálhatják írásukat a gép által felajánlott javaslatok alapján. Az előadás rámutatott, hogy ez a technológia a kreatív és intellektuális folyamatokat kiegészítve új kapukat nyit a tudományos közösség számára.

9. ábra: Fotó: Dudás Máté

A szakmai program zárásaként Zsömle Viktor (SZE EKL) tartott előadást *A negyedik ipari forradalom könyvtári aspektusai* címmel. Az előadásában a mesterséges intelligencia mellett olyan innovatív technológiák könyvtári alkalmazását mutatta be, mint a 3D-s nyomtatás, a robotika és a tárgyak internete (IoT), mindezeket nemzetközi példákon keresztül szemlélítve. Az előadó kiemelte, hogy a mesterséges intelligencia által megnyíló új lehetőségek jelentős szerepet játszanak a könyvtárak jövőjének formálásában. Az IoT-technológiák alkalmazása az információs intézmények mindennapi működését is jelentősen átalakíthatja azáltal, hogy a rutinfeladatok széles körű automatizálása hatékonyabbá teszi a folyamatokat. Példaként említette az RFID-technológiára épülő önkiszolgáló kölcsönzési rendszereket, valamint a Bluetooth-alapú jeladók (iBeacon) segítségével megvalósítható önálló, virtuális könyvtári turrakat. Zsömle Viktor külön kitért a dániai Technical University of Denmark (DTU) Smart Library¹⁴ okoskönyvtári koncepciójára, amely kiváló példája a 21. századi, modern könyvtári megoldásoknak. A smart library elképzelés a hagyományos könyvtári értékek megőrzése mellett az új technológiák kínálta lehetőségek maximális kiaknázására törekszik. Ez a megközelítés nemcsak innovatív szolgáltatásokat eredményez, hanem új együttműködési lehetőségeket is teremt például vállalatokkal, cégekkel, ezzel elősegítve a fiatalabb generációk megszólítását és bevonását a könyvtárhasználatba.

¹³ Writefull. Elérhető: <https://www.writefull.com/> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

¹⁴ Technical University of Denmark (DTU) Smart Library. Elérhető: <https://www.bibliotek.dtu.dk/en/use-the-library/dtu-smart-library> (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)

A közönség a szakmai program zárásaként megtekintette a *Mérföldkövek az 50 éves Egyetemi Könyvtár és Levéltár történetéből* című kisfilmet.¹⁵

5. Összefoglaló

Felsőoktatási és közgyűjteményi keretek között a teljes körű digitális transzformáció megvalósítása várhatóan hosszú időt vesz igénybe, mégis hasznosnak tartjuk, hogy a rendezvényen bemutattuk a kínáló lehetőségeket. A digitális transzformáció stratégiai szemléletet és egy attitűdbeli változást is igényel. Nyitottságot az újdonságra, hajlandóságot a kísérletezésre és az újító, innovatív ötletek megvalósítására. A könyvtárak és levéltárak mint információszolgáltató intézmények különösen támaszkodhatnak az adat- és technológiaalapú megoldásokra. A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár szakmai napján 60 fő vett részt, nyolc előadó hét szakmai előadást tartott. Nagy örömünkre szolgált, hogy az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség tagjai mellett a Győr városában működő könyvtárak és levéltárak munkatársai, érdeklődő egyetemi polgárok, oktatók és az egyetemi támogató szervezeti egységek képviselői is részt vettek az eseményen.

¹⁵ YouTube (2024) *Mérföldkövek - 50 éves jubileum*. Elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=pBDZ9lb_0ao (Utolsó elérés: 2025. 01. 13.)